

De krachtige vrouwen van Thorn

Er was eens een zelfstandig vorstendom in Midden-Limburg waar adellijke vrouwen de scepter zwaaiden. Het klinkt als een sprookje, maar het is echt waar. Het plaatsje Thorn – het witte stadje – stond achthonderd jaar lang onder vrouwelijk gezag. Op zoek naar het verhaal achter het sprookje.

Tekst Nathalie van Koot en David Scherpenhuizen
Fotografie Jeroen Berends

Als je de historische kern van Thorn inslentert dan loop je meteen tegen Grand Café 't Stift aan. Waar kun je een zoektocht naar de rijke geschiedenis van het stadje beter beginnen dan in het dorpscafé met deze toepasselijke naam? De naam 't Stift komt van het klooster voor adellijke dames waar Thorn al eeuwenlang om bekendstaat. Tegenwoordig is het café een bruisend middelpunt van het drukke verenigingsleven van 'Thoear', de Limburgse naam van Thorn. Er wordt volop gedart, gebiljart, gemusiceerd en natuurlijk gedronken in het café. Met zijn art-decointerieur heeft 't Stift de allure van een Grand Café, maar het heeft het hart van een buurtkroeg, met eigenaresse Cora Willekens als wervelend middelpunt. We treffen haar ontspannen achter de riante, glimmende toog en vallen met de deur in huis; maken vrouwen in Thorn nog steeds de dienst uit? Ze lacht gul en zegt met een charmant Limburgs accent: 'Jazeker! Je hebt Annes ijssalon en de zussen Kim en José van de galerie op de Wijngaard.' Ze denkt even na en vervolgt: 'Of Marjolijn met haar kleiworkshops en Leonie van de B&B in 't Kapelhuis. En zo kan ik nog wel even doorgaan.'

Openingspagina's: stift dame Clara Elisabeth van Manderscheidt-Blankenheim gaf in 1673 opdracht tot de bouw van Kapel Onze Lieve Vrouwe onder de Linden. Deze pagina, boven: steegje in Thorn. Onder: gezellige terrasjes met de abdijkerk in hartje Thorn; het molenaarshuis met heks op de schoorsteen. Rechterpagina: de Hofstraat in de historische kern van het witte stadje.

BAAS IN EIGEN DORP

Met haar blonde krullen en Limburgse bravoure is Cora van het type stoere vrouw. Thorn kent een lange traditie van sterke vrouwen. Op een steenworp afstand van het café is de toegangspoort naar het voormalige paleis dat indertijd vanzelfsprekend werd bewaakt door een vrouw met 'ballen'. Zonder toestemming kwam je er niet langs. Op de binnenplaats staat een standbeeld

van Graaf Ansfried, de stichter van Thorn. Tegenover het beeld vind je de vorstinnengalerij; een reeks bronzen plaquettes waarop de vele namen prijken van de abdisvorstinnen die eeuwenlang aan het roer stonden van het vorstendom. Chique namen als Maria Cunegonda van Saksen, Francisca Christina van Palts-Sulzbach, Eleonora van Stauffen verklappen de adellijke afkomst van de dames.

HET LAND VAN THORN

Rond het jaar 1000 duikt Thorn voor het eerst op in de geschiedschrijving. Ansfried en zijn vrouw gravin Hilsondis waren rijk en diepgelovig. In die tijd was het heel >

gebruikelijk om een klooster te stichten om je te verzekeren van een plek in de hemel. Ze kozen het huidige Thorn uit voor het contemplatieve leven dat zij wilden gaan leiden. Toen Hilsondis stierf liet haar dochter Benedicta, die inmiddels de eerste abdis was, de overblijfselen van haar moeder in de kerk bijzetten. Vanaf het jaar 1140 werd zij zelfs als heilige vereerd. In de crypte diep in de abdijkerk van Thorn staat een kist met botten die volgens de overlevering van Hilsondis zijn. Het vorstinnendom kreeg al tijdens het bewind van Benedicta markt- en tolrecht waardoor het gebied floreerde. Het stadje was ook een belangrijke stop op de pelgrimsroute naar Santiago de Compostella wat veel geld in het laatje bracht. In de loop van de 12de en 13de eeuw kreeg Thorn een zelfstandige status en viel rechtstreeks onder bescherming van de Duitse keizer. Het ministaatje 'het land van Thorn' werd louter bestuurd door vrouwen; een unicum in Europa.

HEMELSE EN AARDSE ZAKEN

De stiftsdames leidden een leven van gebed, gepaste arbeid en studie volgens strenge kloosterregels. Zij waren geen nonnen, maar zogeheten stiftsdames. Dat betekende dat ze weliswaar in

een klooster woonden en opgeleid werden, maar geen eed aflegden. De vrouwen waren afkomstig uit voorname, rijke families. Ze werden in feite vooral klaargestoomd om in het huwelijk te treden. Naast het bijwonen van gebedsdiensten hielden de dames zich voornamelijk bezig met wereldse zaken zoals literatuur, muziek, schilderen en borduren terwijl ze op een geschikte huwelijkspartner wachtten. De stiftsdames hadden een eigen huis in de omgeving van de abdij, en zo ontstond de oude, monumentale kern van Thorn.

Recht tegenover de abdijkerk staat een prachtig voorbeeld van een adellijke woning uit de 17de eeuw. Tegenwoordig is hier De Pannekoekenbakker gehuisvest waar je honderden verschillende pannenkoeken kunt eten. Eigenaar Pierre Hendriks is enorm trots op de bijzondere geschiedenis van Thorn: 'Het is een prachtig pand en ik vond het heel belangrijk om de oorspronkelijke grandeur zowel binnen als buiten te herstellen. Tijdens de restauratie kwamen zelfs oude rekeningen van de dames tevoorschijn. Die hebben we ingelijst en die hangen nu aan de muren in het restaurant. Een van de rekeningen was voor jenever voor de dames. Ze hielden kennelijk ook van een flinke borrel op zijn tijd', zegt Hendriks met een ondeugende lach.

De dames van adel hadden weliswaar hun eigen huis, maar ze moesten officieel wel de nacht doorbrengen in het dormitorium aan de achterkant van de abdijkerk, waar nu de vorstinnengalerij is. Ze mochten alleen thuis slapen als ze bezoek ontvingen of ziek waren. Toeval of niet, de vrouwen kregen heel veel bezoek en ze hadden blijkbaar ook een zwakke gesteldheid want ze verbleven opvallend vaak in hun eigen huis waar ze volop van aardse zaken genoten, zij het zeer discreet.

De macht van de abdis reikte zelfs zo ver dat zij vanaf de 16de eeuw zitting had in de Duitse Rijksdag. De abdis bezat de rechterlijke macht en ze had het recht om munten te slaan. Haar gezag was zo groot

dat men bij de abdis in beroep kon gaan tegen rechtbankbesluiten elders. Ze speelde een belangrijke rol in zaken van leven en dood en kon zelfs gratie verlenen aan een terdoodveroordeelde. Het vorstendom werd steeds machtiger en rijker en dit werd weerspiegeld door de bouw van een enorm paleiscomplex voor de vorstin-abdis, haar hofdames en hofhouding. Direct naast de abdij werd een parochiekerk voor het gewone volk gebouwd want stiftsdames en hun bedienden en knechten samen laten bidden was natuurlijk not done. Met de komst van Napoleon en zijn leger kwam in 1797 een einde aan de macht van de stiftsdames. Zij verlieten Thorn met dertig huifkarren, beladen met rijkdommen en trokken naar het zusterstift in het Duitse Essen. Zo kwam er een einde aan een uniek hoofdstuk in de Europese

De macht van de abdis reikte zelfs zo ver dat zij vanaf de 16de eeuw zitting had in de Duitse Rijksdag

Linkerpagina: het imposante hoofdaltaar van de abdijkerk. Deze pagina: de Kraekermolen aan de IJterbeek werd in 1613 gekocht door abdis Anna van der Mark en kwam in 1631 in handen van het kapittel van Thorn; Trotse Leonie Vincken in de deuropening van haar fraai ingerichte B&B.

De Fransen moesten niets hebben van de adel noch van de kerk. De troepen van Napoleon hebben het abdijcomplex grotendeels vernietigd

geschiedenis. De Fransen moesten niets hebben van de adel noch van de kerk. Derhalve moesten alle sporen worden uitgewist. De troepen van Napoleon hebben het abdijcomplex en het paleis dan ook grotendeels vernietigd. Slechts de abdijkerk bleef bewaard, net als een paar bijgebouwen en wat riante woningen van stiftsdames. De verarmde bevolking nam de voormalige stiftwoningen over. De Fransen voerden een belasting in gebaseerd op het aantal ramen, want glas was duur dus wie veel ramen had, had ook veel geld. De sluwe bewoners metselden vervolgens veel ramen dicht en schilderden hun huizen wit om de bouwsporen uit te wissen. En zo kwam Thorn aan zijn huidige bijnaam; 'het witte stadje'.

APPELS EN PEREN

Thorn is al decennia een geliefde bestemming, niet alleen voor toeristen maar ook voor kunstenaars werkt het pittoreske stadje als een magneet. Zoals de jonge Karel Appel, die graag zijn verblijfskosten wilde betalen met schilderijen. 'Ga jij maar iets anders doen jong,' was toen het antwoord, 'want je kunt er niets van.' Je zou het misschien door het geval Appel niet denken, maar het stadje kent een rijk cultureel leven. Ondanks zijn kleine inwonertal – ruim tweeduizend – zijn er maar liefst twee muziekgezelschappen van wereldformaat. In 1812 werd in Thorn het muziekgezelschap Harmonie Concordia gesticht. Een halve eeuw later vond meneer de pastoor dat de harmonie te veel 'duivelse' dansmuziek maakte. Het 'broeinest van het kwaad' was wat nu Grand Café 't Stift is. De pastoor richtte zijn eigen kerkelijke harmonie op, in

de volksmond de 'Geiten' genoemd omdat ze volgzzaam achter de Heer aan liepen. Daar tegenover stonden de 'Bokken', de opstandige gewone lui die vrolijke dansmuziek bleven spelen. Thorn werd jarenlang verscheurd door aanhangers van de Geiten en de Bokken. Het was verzuiling op dorpsniveau met grote gevolgen: twee amateurharmonieën, twee bakkers, twee stamkroegen, twee stadswapens et cetera. Geiten en Bokken gingen niet met elkaar om en het ging zo ver dat ze zelfs niet met elkaar trouwden. Het Grote Schisma in het klein. Ook nu nog spreekt men over Geiten en Bokken en de rivaliteit leeft voort, maar het is tegenwoordig grotendeels goedaardig en met een knipoog. Trouwens, de eigenaar van De Pannekoekenbakker, Pierre, is een trotse 'Bok', maar natuurlijk is iedereen welkom op zijn terras tegenover de abdijkerk.

DE ABDIJKERK

Het onderste, robuuste deel van de kerk stamt nog uit de beginperiode toen er een romaanse kerk verrees. Dat zie je aan de

Linkerpagina: in de kapittelzaal van de abdijkerk hangen schilderijen van de laatste abdisen; naast de witte huizen is Thorn ook bekend om zijn gezellige terrassen. Deze pagina: in het historische centrum zijn de straten met Maaskeien geplaveid; de abdijkerk torent overal bovenuit.

kleine raampjes. Later werd de kerk bijna helemaal vervangen door het huidige gotische gebedshuis. Aan het einde van de 18de eeuw werd het interieur van de abdijkerk omgetoverd in een oase van piëteit, geheel in wit en goud uitgevoerd. Alleen het bombastische, barokke altaarstuk doet een beetje afbreuk aan de sereniteit. In 1860 werd de befaamde architect Pierre Cuypers (ontwierp het Rijksmuseum en het Centraal Station in Amsterdam) uit Roermond gevraagd om de kerk verder te restaureren en hij ging grondig te werk. Uit zijn tijd stamt de neogotische klokkentoren die de kerk nu 'siert', hoewel de meningen daarover verschillen. Hij liet echter het interieur ongemoeid op voorspraak van zijn mentor, Eugène Viollet-le-Duc, de befaamde Franse architect en vrijmetseelaar. 'Ne touchez pas,' zei hij, 'c'est la vierge qui prie.' (Raak niets aan, het is de heilige maagd in gebed.) Een bezoek aan de kerk is zeker de moeite waard. Er hangen uitgebreide genealogieën van de stiftsdames en in de kapittelzaal hangen schilderijen van de laatste twee abdisvorstinnen. Elders in de kerk is een houten maquette van de abdij in haar hoogtijdagen.

KAPELLENHOOFDSTAD

Thorn telt ongeveer vijftien kapelletjes en is daarmee volgens sommige inwoners de kapellenhoofdstad van Nederland. Bij Marjolijn Haller kun je in een workshop je lievelingskapel kleien. In het echt kom je ze overal tegen in verschillende soorten en maten, van schattige schrijntjes langs de weg, tot grote gebedshuizen zoals Kapel Onze Lieve Vrouwe onder de Linden, verreweg de mooiste van de stad. Deze kapel is prachtig gelegen onder weelderige lindebomen op zo'n kilometer van de stadskern. In 1673 gesticht door de stiftsdame Clara Elisabeth van Manderscheidt-Blankenheim. Het

achterste, barokke deel is gebaseerd op de befaamde Loreto-kapel in Italië. Deze zou tijdens de middeleeuwen door engelen zijn overgevlogen uit Jeruzalem. Volgens de overlevering is de stichting van deze kapel in Limburg even wonderlijk. Volgens sommige bronnen was Clara Elisabeth ernstig ziek. Ze liet een kapel bouwen 'ter ere van God en zijn moeder' en genas wonderbaarlijk. Het bijzondere aan de kapellen van Thorn is dat ze allemaal 'geadopteerd' zijn door bewoners die ze met veel liefde en zorg onderhouden.

WIJNGOED, AL GOED

Het nabijgelegen Kapelhuis, pal naast Kapel Onze Lieve Vrouwe onder de Linden, is een fantastische locatie om je helemaal onder te dompelen in de sfeer van Thorn. Eigenaresse Leonie Vincken is opgeleid als binnenhuisarchitecte en dat is duidelijk terug te zien in haar smaakvol ingerichte B&B. Je kunt er heel goed eten in het authentieke rustieke restaurant. Om een vergunning te krijgen moest Leonie beloven om de geestelijke bestemming van de locatie niet aan te tasten en dat is haar prima gelukt. Een mooie plek om tot rust te komen en de omgeving te verkennen.

Vlak achter 't Kapelhuis is Thorns bekende wijngoed. In de tijd van de stiftsdames werd al wijn verbouwd en het centrale plein bij de abdijkerk de Wingerd, oftewel Wijngaard, herinnert hieraan. Van Napoleon mocht er buiten Frankrijk geen wijn worden verbouwd, waardoor de wijntraditie langzaam uit de regio verdween. Maar in het begin van deze eeuw blies Harry Vorselen de wijnbouw nieuw leven in en niet zonder succes. Hij wint de ene prijs na de andere. Neem de proef op de som en ga langs om zelf een pinot noir, dornfelder of een van de andere vier wijnen te proberen en een toast uit te brengen op Thorn: het witte wonder! 🍷

Tips en adressen

🍷 ZIEN & DOEN

THORN & OMGEVING

Alles over de geschiedenis van Thorn is te vinden in het gemeentemuseum Land van Thorn.

www.museumhet-landvanthorn.nl.

Thorn ligt aan de Maasplassen; het grootste aaneengesloten watersportgebied van Nederland. Bekijk Thorn en andere pittoreske Maasdorpjes zoals het vestingstadje Stevensweert vanaf het water. Boeken kan via

www.rederijcascade.nl.

Maak een van de vele fietstochten door het Maasplassengebied.

www.middenlimburg.nl.

Op nog geen tien kilometer van Thorn is het Belgische Maaseik, de geboortestad van de bekende broers en schilders Van Eyk. Voor meer informatie kijk op

toerisme.maaseik.be.

Verblijf in de voormalige woning van de koster van Kapel onder de Linden, 't Kapelhuis.

www.thorn-kapelhuis.nl

🍷 ETEN & DRINKEN

WIJNGOED THORN

Het proeflokaal bevindt zich op Bogenstraat 12 A,

zie voor meer informatie wijngoed-thorn.nl.

't Kapelhuis voor onder andere heerlijke asperge-gerechten (in het seizoen) of een Limburgse vlaai op het terras met uitzicht op de Kapel onder de Linden. **Kapel 2**, www.thorn-kapelhuis.nl.

DE PANNEKOEKEN-BAKKER

Voor de lunch met prachtig uitzicht op de abdijkerk van Thorn;

De Pannekoekenbakker, Bogenstraat 2, www.pannekoekenbakker-thorn.nl.

GRAND CAFÉ 'T STIFT

Grand Café 't Stift bevindt zich in Hofstraat 2, waar Cora Willekes de dienst uitmaakt. grandcafehstift.nl.

ANNE'S IJS

En, last but not least, kun je voor een ijsje terecht bij Anne's ijs- en koffiesalon aan de **Hoogstraat 25**.